

Тарас ІВАСІЮТИН

СВІТ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ПАУЛЯ ЦЕЛАНА

Paul Celan. La Bibliothèque philosophique//
Catalogue raisonné des annotations établi par
Alexandra Richter, Patric Alac et Bertrand Badiou.
P: Editions Rue d'Ulm, 2004. – 840 p.

Перечитуючи поезії П.Целана, завжди ловиш себе на думці, що їх “абсолютна метафоричність”, їх науковий та філософський характер спонукатимуть дослідників уважно вивчити бібліотеку поета з надією віднайти у ній джерела його творів а також ключі від їх тлумачення і декодування. І ось минулого року у видавництві “Рю д’Юльм” з’явилась друком об’ємна “Філософська бібліотека”, яка є фактично тлумачним каталогом зроблених власноручно П.Целаном нотаток. Вони були зібрані і упорядковані Александрою Ріхтер, Патріком Аляк і Бертраном Бадіу при сприянні Національного центру книги та дослідницького Інституту ім. П.Целана.

Уся бібліотека поета складається із більш ніж 3000 книг написаних авторами майже всіх країн світу та присвячених найрізноманітнішим галузям: поезії, літературній історичній критиці, філософії, містиці, релігієзнавству, природознавству, психології... Вона дійсно віддзеркалює “світ ідей”, про який П.Целан згадував стосовно О.Мандельштама.

Філософська ж бібліотека поета, яка нараховує 456 твори, складає окремий відділ поділений на 4 частини: релігія і філософія, сучасна філософія, грецька релігія і філософія, класична філософія. Рецензований каталог класифікує всі коментарі зроблені Целаном у процесі читання у кожній книзі: підкреслення, помітки на полях, питальні та окличні знаки, косі лінії, обрамлення слів та виразів, хрестики, кола, спіралі та інші умовні знаки, а також нотатки на полях у формі слів, фраз, неопублікованих досі записів та навіть віршів. Крім того, автори каталогу використали матеріали із 22 неопублікованих робочих зошитів поета, а також великої кількості журналів з філософської проблематики. 10 000 анотацій включених до книги подають усю наявну інформацію щодо філософських висновків

Целана відтворених на основі матеріалів, що знаходяться у бібліотеці. Як зазначається у передмові, вибір авторів є дещо еклектичним, серед яких відсутні, наприклад, такі класики, як Аристотель чи Кант, так само як і російські і далекосхідні релігійно-філософські мислителі. Не виключено, що філософські коментарі робилися П.Целаном і в інших публічних бібліотеках, зокрема, в Бібліотеці Сент-Женев'єв, Сорбонни, в Національній Бібліотеці, а особливо, із листопада 1959 року у Бібліотеці Вищої Нормальної Школи.

Згідно традиційної класифікації історії філософії даний каталог складається із шести розділів. Спочатку вони відтворюють в алфавітному порядку важливі, з точки зору П.Целана, прізвища авторів, а відтак, у такому ж порядку, – назви творів. Додатки містять різноманітні документи, що доповнюють чотири розділи книги (А, В, D та F). Перша частина нотаток (неідентифікованих або ідентифікованих пізніше) стосується не лише філософії, але й античної грецької літератури. Далі містяться неповні переклади (або ж перекладацькі зауваження) “Думок” Б.Паскаля, здійснені П.Целаном під час його викладацької роботи у Вищій Нормальній Школі. Третя частина додатків присвячена коментарям, що стосуються праці М.Гайдегера “Про гуманізм”, до речі, втраченої бібліотекою. І, нарешті, примітки зроблені П.Целаном у російському виданні книг Леона Шестова завершують цей розділ рецензованої праці, в кінці якої відтворені декілька анотованих сторінок, а також невідома до сьогодні добірка уривків переписана самим П.Целаном. Ці документи проливають світло на його спосіб читання та коментування на полях.

“Філософська бібліотека” П.Целана, що є, за О.Мандельштамом, ніби “фізіологією читання”, стоїть в одному ряду із опублікованими досі подібними дослідженнями бібліотек Ніцше, Монтеस्क'є, Флобера, Стендаля, Вінкельмана, Валері, які, власне, свідчать про інтелектуальні пошуки та уподобання цих письменників та мислителів. Целанова бібліотека є, передусім, унікальним документом для аналізу стосунків поета із філософією, який вписується у контекст класичної німецької філософії, а також епохи Романтизму, а згодом і у творах М.Гайдегера, де поезія займала головне місце, тобто згідно тверджень А.Бадію протягом 1870-1960 р.р. у філософії поетична парадигма зайняла місце наукової попередніх століть. Дане твердження стосується, в першу чергу, саме П.Целана, творчість якого по-особливому сприймалася як німецькими, так і французькими філософами, зокрема, М.Гайдегером, О.Погелером, Г.В.Адорно,

Л.Альтюссером, Ж.Іпполітом, Ж.Дерріда. У ширшому плані спадщина поета і, зокрема, її філософський аспект, стали об'єктом значного наукового зацікавлення, про що свідчать багаточисленні дослідження зв'язків Целана з М.Гайдегером, В.Бен'яміном, Є.Юсерлем, Франкфуртською школою, а також з Демокритом, Ф.Ніцше, Є.Левінасом і Ж.Дерріда.

П.Целан зблизька цікавився давно відомою суперечкою між поезією і філософією, пов'язаною, із питанням влади взагалі. Інтерес Целана до різних філософських поетик лежить не лише в естетичній, а й у моральній і політичній площинах. Саме таке розуміння взаємодії між філософією і поезією відчувається у всій його творчості. Целан не шукав у філософії ні концептуальної підтримки, ані зовнішнього утвердження. Він це робив лише для того, щоб поставити під сумнів уявний кордон між філософією та поезією, яку він писав. Рецензована праця навіть щодо об'єму (840 сторінок) переконливо доводить, що вся творчість поета тісно переплелась із його філософськими пошуками.

Таким чином, публікація “Філософської бібліотеки” П.Целана допомагає краще пізнати одного із найбільших поетів сучасності та продовжити вимогливий діалог з людиною, дух якої ще донині витає у місті його молодості Чернівцях.